

BIBLIOTECA *MARCEL·LÍ DOMINGO*

Recull de premsa local i comarcal

Conta Despuig —I d'ell ho prenen tots els historiadors posteriors— que les dones de Tortosa, acuchada la Reconquesta de la Ciutat pel Comte Ramon Berenguer IV, van intervenir valerosament en un fet d'armes, quan eregits els moros de que la Ciutat estava de nou degarrada van pensar en atacar-la i reconquer-la. Per Conellí pels homes de Tortosa, es va determinar botar foc a tot i morir ans que rendir-se en una lluita que prometia ser molt desigual. Sabedores les dones del cas, van determinar un altre pla: equarxar a l'exèrcit enemic, i mentre els homes sortirien a la desesperada, elles, dalt muralles, farien gran soroll d'armes com si les forces del Comte haguessin tornat, per desconcertar als moros. Així i la aparició del Romeu al Portal del seu nom, determinarien la fulgurant victòria dels tortosins. En record del fet ordienam "Que totes les dones portassin sobre la roba una acha de armes de carmesí o de

La destral d'armes carmesí privilegi de la dona de Tortosa

drap de grana, i aquella se posaven sobre una vesidura feia com un escapolari de fratre herbut de Carthusia, a la qual anomenaven *pasantemps* que paràcia representar una sobre-vesta militar...". (Despuig Col·loqui IV, pàg. 87 i s., edició del P. Fita).

Despuig (que es el primer que en parla) diu que en aquell temps ja no s'anava (1557 es l'any del manuscrit), però dia també "Que no pot haver molt de temps, perquè jo he vist dir al Rei M. Baltasar Sorio, l'lectre de la Seu, persona de molt gran autoritat i doctrina, que com tabeu passa ja per avui los noranta anys de sa edat, que ell ha vist d'aquesta habito, que com he dit los dies *pasantemps*, ab la insignia del acha de drap de grana i que la veu en casa del Arxien Curiet en els primers anys que vingué a Tortosa he que ja no es usaven com ell los veia, mas no podia haver molt temps que els havien ditats puig entenc s'o'n hi trobem per les cases de les senyores... i també a la senyora Eca. Despuig, muller que fíene de Pere Joan Despuig... he dit que en los primers anys de la vida sua se trobaven en Tortosa encara moltes d'aquells robes de los insignes de les abbes i data que quasi no hi havia dona orrada que no en tingues, mes que tampoc ja no les usaven..."

Tots els testimonis posteriors procedents de Despuig: Mariorell a la seva "Historia de la antigua Iberia" (1626, pàg. 157 i s.) ho transcriu quasi literalment i de Mariorell ho penes, Garna "Adarga Catalana" (i, l. cap. IX); Moys "Rango Herico" (pàg. 532); Estrada "Poblacion General de España" (i, III, pàg. 144); Bonanat "Ordinem equitum, et militum, catalanum"; Mendo "De ordinibus Militum" (pàg. 21) i la "Historia des Ordres Monastiques" (i, VIII, pàg. 425).

Quant el P. Villanueva a 1806 escribia el seu "Viaje Literario a las Iglesias de España" a més de donar-nos la bibliografia dels seus predecessors, parlava extensament del tema (obra citada, i, V, pàg. 150) algunes al que subten per Despuig, un detall molt important: "De las vestes del antiguo conestable de esta Iglesia... se han sacado algunos sepulcros donde está el relieve del hacha. Y como este conestable surría ya en el siglo xiv, se ve que entore en una esta insignia pues se esculpió aún en el sepulcro..." Però en definitiva el P. Villanueva no admet la

pretesa "Orden" que admeten els altres autors citats: "Con todo cuidado no he dicho «Orden del Hacha» ni la tengo por tal, aunque los italianos, franceses y españoles le den este nombre de conistal sacrosancto. Porque ni se dió carta de fundación, ni estatutos ni cosa semejante..." (Ibid.).

L'any 1867 Ferrnández publica els seus "Anales de Tortosa" i en dona una variant que no apareix en Despuig: "considerando el vestido de la orden en una blia verde y encima una esclavina con un hacha de armas de carmesí o de grana puesta sobre el vestido". La referència es molt curiosa i com ve remet a Despuig en el text, no sabem com justificar ni la existència de la "Orden" ni el vestit "verd" que no apareix certament en el primer historiadur del fet. Quodi no obstant com antecedent de la història del Privilegi de la Destral.

Finalment Bayetti ("Historia de Tortosa y su Comarca") aporta el testimoni del canonge Masip ("Notas Antiquas", manuscrit inèdit del Arxien Catedral): "venen los Jordans una capella en Sant Francesc que es la de Sant Joan i Sant Martí..."

Al costat de dita capella hi ha una tomba de pedra alta ab quatre pilars en la qual d'alt de Sant Joan està a l'un costat agenollada la muller del dit Procurador Jordà ab les robes de grana que usaven abbeses, una destral de carmesí, sobre l'escapolari de monjo Ilec Carlesio que usaven aquells temps unt les persones principals per merced del Comte Castellanor com apareix en lo Libre de la Citta i ho dia Despuig en los diàlegs manuscrits..."

Una postura crítica ens obliga a fer-nos dos preguntes: la primera sobre el fet d'armes que es feren —segons Despuig— del privilegi, la segona sobre els testimonis del propi privilegi.

Quant al fet d'armes ningú s'ha trobat cap antecedent, nemax torin al de Despuig 400 anys després. No obstant no podem negar que hi han antecedents prou importants quant al privilegi.

Despuig cita testimonis vists de la existència de la divisa "Destral d'armes de Carmesí" que usaven les dones de Tortosa: M. Baltasar Sorio que fa rememtar més de 50 anys enrera de la data en que escriu Despuig (1557) la existència de

les insignes i del "*pasantemps*" (B. Sorio en tota 90 i dia que ho va veure "en los primers anys que vingué a Tortosa") ha de ser doncs a final del segle xv. Villanueva i el Canonge Masip testimonien haver vist les tombes de dones de Tortosa, amb la destral de ródia Villanueva, i amb una la vesidura (datada al segle xiii) el Canonge Masip. Si a principi del xvi encara s'en guardava amorosament algunes d'elles vestidures en les calaixeres tortosines, si es va viat en la tradició la existència del "*pasantemps*", si a la tomba dels Jordà una dona el porta, ¿com negar la existència? Així s'ha fet la llibra capitulina divisa de Roma? ¿qui podria probar el fet històric de la llibra altetar els fundadors de la Ciutat Imperial? Que el fet d'armes causa del privilegi no sigui probat, no nega que les dones tortosines tinguin i tinguin el privilegi d'aur la destral d'armes carmesí. Es un fet que l'han usat al menys del segle xiii al xv. Que el privilegi els fos donat per un fet d'armes es possible, però no es tinguem proves.

Tota la nostra tradició folklòrica i jurídica fa homenatge a la dona de Tortosa que aquí es més llura, més respectada, més independent, amb més drets que en d'altres temps no tinguia a d'altres llocs, molt abans que el feminiisme fos entrada a la història social de les reivindicacions de les dones. ¿Per què no hauria de tenir el dret de publicar els seus privilegis fiant la destral d'armes carmesí? Si la ciutadania de Tortosa era per les dones un honor pel respecte que comportava a la seva personalitat, la senyal d'una ciutadania lliure de ser la destral. Perque de fet no es com dia Masip privilegi de les "persones principals", es com dia Despuig, més d'un segle abans, privilegi de totes les dones tortosines: "No hi havia dona orrada que no en tingues".

Recuperar una venerable tradició ciutadana es baix tot els punts de vista humà per als tortosins, i sobre tot per a les tortosines, sense perdre de vista el concepte i la extensió de la ciutadania que comprén les gents que van de Coll de Balaguer a Ulldecona i de la Roca Fofoletera a la Mar.

J. Masip

Director del Arxien Municipal

Font: biblioteca.tortosa.cat